

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א

אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לפר' דברים – שבת חזון*

איתא במדרש תנחומא (דברים ס"א): אלה הדברים, יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה יתברך ויתעלה זכרו, שכל הנסים שעשה לישראל במדבר כך עתיד לעשות להם בציון, במדבר כתיב אלה הדברים ובציון כתיב אשים מחשך לפניך לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים, במדבר כתיב וכל העם רואים את הקולות ובציון כתיב קול ששון וקול שמחה, במדבר - ארץ רעשה אף שמים נטפו, ובציון - אני מרעיש את השמים ואת הארץ, במדבר - וה' הולך לפניהם יומם, ובציון - כי הולך לפניכם ה' ומאספכם וגו', במדבר - כי ישוב ה' לשוב עליך, ובציון וְגַלְתִּי בירושלים וְשִׁשְׁתִּי בעמי וְשׁוֹשׁוּם מדבר וציה, מה ראה ישעיה לומר כך, אלא לפי שכשעברו ישראל את התורה עמד הושע ואמר ושמתיה כמדבר וְשִׁתִּיה כארץ ציה לפיכך אמר ישעיה וְשׁוֹשׁוּם מדבר וציה, וכל נתמות שאמר ישעיה וְשׁוֹשׁוּם מדבר [מדבר וציה ותגל ערבה] וגו' כפלים הם לפי שלקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, לפיכך נחומיה בלשון כפלים, נחמו נתמו עמי, אנכי אנכי הוא מנחמכם, עורי עורי, שוש אשים, פרוח תפרח ותגל, עכ"ל המדרש.

וכמה תמיהי חזינא במאמר זה: (א) שְׁמוֹנָה בין הנסים שעשה לישראל הא דכתיב אלה הדברים, ואינו מובן איזה נס יש כאן, הלא אין כאן אלא דברי תוכחה בלבד; (ב) מה הקשר בין תחילת המאמר למה שממשיך לאמר מה ראה ישע"י לומר כך כו'; (ג) ועוד צריכים לדעת מה הקשר למאי דמביא אחר כך שהנחמות הן כפלים; (ד) ובכלל צריכים להבין מה ענין לקו בכפלים והתנחמו בכפלים, מה שייך כפלים, והול"ל שלקו במדה מרובה.

עוד איתא במדרש (ילק"ש ישע"י רמז שפה): חזון ישעיהו, בעשרה לשונות דברה הנבואה, אמירה, הגדה, חידה, משל, מליצה, נבואה, משא, הטפה, וחזון, ואין את מוצא קשה מכולן אלא חזון שכן אמר ישעיה חזות קשה הוגד לי, וכשנגלה הקב"ה על אברהם בחזון נגלה עליו, היה מתירא שנגלה עליו בדבר קשה, שנאמר אחר הדברים האלה וגו' במחזה לאמר, אמר לו הקב"ה מתיירא אתה שנראיתי לך בחזון, חייך שאיני מראה לבניך אלא בחזון היאך

* שיחה שנאמרה בכולל, מנחם-אב תשס"ד.

אני פורע משונאיהם, שכך ראה דניאל, שנאמר חזה הוית בחזוי ליליא וארו ארבעא רוחי שמיא מגיחן לימא רבא, אף הגואל שהוא הגואל לבניך - בחזון אני מראה אותו לבניך, שנאמר חזה הוית בחיזו ליליא וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרובוהי, אל תתיירא שנתגליתי לך בחזון, אל תירא אברם וגו', עכ"ל המדרש.

ויש לדקדק בדברי המדרש הללו, דבשלמא גבי אברהם נתגלה הקב"ה במחזה מפני שעדיין לא היה נימול, ולכך לא זכה לדרגה גבוהה של נבואה, ורק אחרי שנימול נאמר וירא אליו ה', וכמו כן גבי דניאל מובן למה נאמר אצלו לשון "חזון" כיון שלא זכה לדרגה גבוהה של נבואה מפני שהוא לא היה נחשב נביא במלוא מובן המלה, ולכן ספרו מופיע בכתובים ולא בנביאים. אבל למה נאמר אצל ישעיהו הלשון "חזון", וכי לא היה ישעיהו בדרגה גבוהה של נבואה. וכמו כן צריכים להבין מה ענין זה שאמר הגואל האחרון נראה בחזון ולא בנבואה.

והנראה לומר בזה הוא בהקדם מאי דאיתא בגמ' יומא (נד,א) דאמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה (מדובקין זה בזה ואחוזין ומחבקין זה את זה כזכר החובק את הנקבה), ואומרים להן ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה. ועוד איתא (שם, ב) דאמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאו לשוק ואמרו, ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו, מיד הזילום שנא' כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.

וכתב על זה בחי' הריטב"א יומא (שם): בשעה שנכנסו עו"ג להיכל מצאו כרובין מעורין זה בזה - הקשה הרב בן מגאש ז"ל דהא בב"ב (צט,ב) אמרינן שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רצונו של מקום. ויש מתרצים דהתם בכרובין דמשה, אבל הכא בכרובים דצורתא שבכותלים תמיד היו מעורין. ותימא דא"כ היכי אמרי' לעיל שהיו מראין להם כרובין דצורתא להראות חיבתן לפני המקום. והנכון כמו שפי' הרא"ם ז"ל דהני נמי בנס היו מעורין עכשיו אלא שנעשה נס לרעה כדי לגלות ערותן עכ"ל. והנה הגם שלפי דברי הרא"ם מתורצת קושיית הר"י מגאש, מיהו עצם דבריו קשים להבין, וכי משתמש הקב"ה במחווה של חיבה כדי לגלות קלונו של ישראל.

אולם כבר כתבתי במקום אחר דיתכן להבין דברי הרא"ם ע"פ מאי דאיתא בכתבי הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע שיש סוד גדול בענין, שבשעת החורבן הוציאו את הכרובים והראו שהיו דבוקים כו', כי חיוב לפקוד את אשתו ביום

יציאה לדרך, וכאן שהיה רוצה ליזול לאורחא רחיקא על כן היה פקידה גדולה שיצא נשמת משיח כו' והבן עכ"ד. ובאוהב ישראל (שבת חזון) כתב: שבת חזון י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה, ע"י שנשאלתי פעם א' לבאר המדרש דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב בהמ"ק ע"כ, והוא פלא. וכבר עמד בזה בעל המחבר משנה למלך בספרו הטהור פרשת דרכים עיי"ש. אמנם בשום שכל והערת לב י"ל בזה ע"י מאחז"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך, והמשכיל יבין עכ"ל.

וביאור הענין הוא, שחורבן בית המקדש והגלות היו בבחי' יציאה לדרך, שכמו שביציאה לדרך אע"פ שיש תכלית טובה לטווח ארוך, מ"מ לעת עתה הוא גורם צער גם לבעל שהוא צריך לעבור טלטולי הדרך כדי להשיג מטרתו וגם לאשה שהיא נשאת גלמודה בבית, כמו כן היה בחורבן הבית והגלות שלמרות כל הכאב והצער שגרמו גם להקב"ה וגם לכנסת ישראל מ"מ היו בהם תכלית טובה; חורבן הבית שימש לכלל ישראל כקרבן הצלה מאבדון, וכמו שפירש רש"י על הפסוק (דברים ד, כה) ונושנתם בארץ: רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתיים שנה, כמנין ונושנתם, והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים לנושנתם, כדי שלא יתקיים בהם כי אָבֹד תֵּאבְדוּן עכ"ל, וגם הגלות היה בה תכלית טובה, וכמו שאמרו חז"ל בגמ' פסחים (פז, ב) דלא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, וכמו שפירש בכתבי האריז"ל (שער הפסוקים פרי שמות) שהכוונה היא שצריכים ישראל לגלות לכל האומות כדי ללקט שושני הנשמות הקדושות שנתפזרו שם [ועי' באור החיים הקדוש (ויקרא כה, לט) שכתב אילולי חטאו בני ישראל לא היו צריכים ללכת לגלות כדי להעלות הניצוצות מכל מקומות פזוריהם, אלא היו יכולים במקומם בארץ ישראל ללקט את כל הניצוצות המפוזרים בעולם].

ואמנם זהו גורלו של עם ישראל שבגלל החטאים חייבים הם לסבול בעולם הזה כדי להשיג את המטרות הנעלות המיועדות להם, ואילולי החטאים היו משיגים המטרות הנעלות הללו גם מבלי סבל, והסבל הזה כולל מה שהאומות מחרפות ומבזות אותם ותולים בהם כל מעשה איסור ונבזי שבעולם. וא"כ זוהי כוונת הרא"ם שנעשה הנס לרעה כדי לגלות ערותן, והכוונה היא דהגם דהסיבה האמיתית שנעשה הנס היתה להראות חיבתן של ישראל אפילו בזמן החורבן, והיינו בבחי' היוצא לדרך, מ"מ היה בזה גם צד לרעה שהגויים מצאו בזה תואנה לבזות את ישראל, ובזיון זה הוא חלק מעונש הגלות, ולכן היה גם בזה תכלית טובה.

ומאחר שכן שפיר מבואר למה נקראת נבואת ישע"י בשם "חזון" כיון שהנבואה היתה צריכה להיות במדריגה נמוכה וכמו המחזה של אברהם אבינו לפני שנימול, והיינו כמו שנתבאר שמכיון שחטאו בני ישראל היו חייבים לרדת ממדריגתם וללכת לגלות, ולפיכך ניבא ישע"י נבואת הגלות במדריגה נמוכה כדי להראות שגם במדריגה פחותה יש גילוי אלקות וגם משם אפשר להשיג המטרות הנעלות. ומה שאמרו במדרש שגם הגואל נראה ב"חזון" כוונתם לומר שגם לעתיד לבא שיחזרו בני ישראל למדריגה רמה ונשאה בכל זאת לא יאבדו את המדריגה הנמוכה שהרוויחו בגלות שהיא היכולת להשיג המטרות הנעלות גם במדריגות התחתונות ביותר. ולפי מה שנתבאר מובן ג"כ מאי דקאמר באוהב ישראל דשבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה, כי בשבת זו אפשר לגלות השכינה אפילו במקומות השפלים ביותר.

והנה איתא בגמ' מגילה (לא, ב) דאין מפסיקין בקללות, וקאמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה פוסק, מאי טעמא, הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן, והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן. וכתב רבינו בחיי (דברים א, א): ויש לך להתבונן עוד למה התחיל הספר הזה במלת אלה ולא אמר ואלה הדברים כיון שהכל קשור אחד בוא"ו, אבל זה יורה כי הספר החמישי הזה אע"פ שהוא מיוחד עם הארבעה הראשונים והכל קשר אחד ובנין אחד, הנה הוא ענין בפני עצמו, כענין האתרוג שהוא מיוחד עם מיניו שאין מצותו אלא עמהם אבל הוא בפני עצמו שאין לאגדו באגד שלהם וכו', ולכך נקרא ספר החמישי הזה משנה תורה עכ"ל.

ובאור החיים הקדוש (שם) כתב: אלה הדברים וגוי' אלה מיעט הקודם, פירוש לפי שאמר אשר דבר משה שהם דברי עצמו שכל הספר תוכחות ומוסר ממשה לעובר פי ה', ואמרו ז"ל קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן, ואפילו מה שחזר ופירש מאמרי ה' הקודמין לא נצטוו עשות כן אלא מעצמו חזר הדברים. וחש הכתוב לומר כי כדרך שאמר משה מפי עצמו דברים כאלה כמו כן במאמרים הקודמין אמר משה מפי עצמו איזה דבר, לזה אמר אלה הדברים, פירוש אלה לבד, הם הדברים אשר דבר משה דברי עצמו, אבל כל הקודם בדי' חומשים לא אמר אפילו אות אחת מעצמו, אלא הדברים שיצאו מפי המצווה כצורתן בלא שום שינוי, אפילו אות אחת יתירה או חסרה עכ"ל.

ונתבארו הדברים היטב בספר אהל יעקב מהמגיד מדובנא זצ"ל, שכתב: והנה שאלתי את פי מו"ר הוא רבינו הקדוש והגאון החסיד מו"ה אליהו מוויילנא

זצוק"ל מה ההבדל בין התורה הקדושה ובין משנה תורה. ואמר לי, כי הארבעה ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה, לא כן ספר דברים, היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחר משה, אשר הקב"ה אמר אל הנביא היום, וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל, וא"כ בעת אשר דבר הנביא אל העם כבר נעתק ממנו הדבור האלקי, כן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רע"ה בעצמו עכ"ל [ועי"ע במה שכתב המהר"ל בתפארת ישראל (פמ"ג) עיי"ש]. ולפי זה נראה לומר שמשנה תורה הגם שהיא נבואת משה רבינו והיא גבוהה ממדריגת הנבואה של שאר הנביאים מ"מ היא נמוכה ממדריגת הנבואה של משה רבינו שבארבעה החומשים הראשונים.

ומעתה חוזרים אנו לבאר מאמר המדרש שהקדמנו, די ש לומר שבח"י "אלה הדברים" שהיא התחלת משנה תורה היא הכנה למדריגה של בני ישראל לאחר חורבן הבית בהיותם בגלות, והנבואה ההיא באה להורות שיש גילוי שכינה גם במדריגות תחתונות ואפילו בלי בית המקדש וגם בגלות, שגם במצב ההוא אפשר להשיג המטרות הנעלות שהן להביא להשראת אלקות בעולם הזה ולקדש שם שמים ברבים. וזהו בח"י נס שיש הארה אלקית אפילו במצבים שפלים ביותר. ועל זה אומר ישע"י (מב, טז) אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים, שהכוונה היא שגם לאחר הגאולה שיתעלו בני ישראל למדריגה גבוהה ביותר ובכל זאת תישאר גם בח"י "אלה הדברים" במקומה ולא תיבטל – שיוכלו לרדת אפילו למדריגות שפלות ולגלות שם הארת השכינה. ומוסיף המדרש לומר שמכיון שעמד הושע ואמר ושמתי כמדבר וְשִׁתִּיקָ כֶּאֱרֶץ צִיָּה לפיכך אמר ישעיה ישושום מדבר וציה, והכוונה כמו שנתבאר שלא רק שיצאו לעתיד לבוא ממדבר וציה אלא גם יזכו להביא ששון ושמחה גם בתוך מדבר וציה. ולפי זה מבואר ג"כ מה שאמר שהניחומים בכפלים מכיון שלקו בכפלים; העונש בכפלים היה מה שנחרב בית המקדש וגם הלכו בגלות, והנחמה בכפלים תהיה בזה שלא רק שיעלו למדריגה עליונה ביותר אלא גם תישאר להם היכולת לְגִלוֹת השכינה אפילו במדריגות התחתונות ביותר, ודוק היטב בזה.